

Samenwerken om individuele prestaties te **bevorderen**

Onderzoek laat zien dat samenwerken een middel is om individuele uitkomsten te optimaliseren. In de les bewegingsonderwijs zien we samenwerken echter vaker als doel dan als middel om prestaties van een kind te bevorderen. De vraag is, kun je samenwerking in de gymles ook inzetten als middel om het individuele talent van elk kind te ontwikkelen?

Door: **Wietske Idema**

Ruimte voor individueel talent', 'Het maximale uit elk kind halen', 'Het individu centraal': verschillende slogans uit schoolgidsen en tevens uitspraken waar je vakdocenten LO steeds vaker op betrapt. Docenten, beleidsmakers en adviseurs zien differentiëren als dé manier om individueel talent te ontwikkelen; differentiëren als voorwaarde voor goed bewegingsonderwijs.

Met differentiatie wil de docent elk kind de mogelijkheid geven zich naar zijn of haar kunnen te ontwikkelen. Je herkent de verschillen in je klas en richt de les daarop in. Daarnaast spreek je elk kind aan op zijn of haar eigen niveau, leerstijl, ontwikkelings-tempo, interesse of prestaties. Eigenlijk voer je als docent steeds kleine interventies uit die rekening houden met de individuele verschillen tussen leerlingen. Dit is nodig om te voorkomen dat kinderen onderpresteren, hun zelfvertrouwen of hun motivatie verliezen. Met differentiatie kun je ervoor zorgen dat elk kind presteert naar zijn of haar mogelijkheden.

Gevangenendilemma

In een sociaal dilemma staan individuen voor de keuze hoe ze moeten handelen: samenwerken of niet samenwerken.

In het gevangenendilemma (*prisoner's dilemma*) pakt de politie twee gewapende mannen op nadat er een misdrijf is gepleegd. Het lijkt alsof het de daders zijn, maar er is nog geen bewijs geleverd. De politie zet de mannen in een aparte cel, waardoor ze niet met elkaar kunnen communiceren. Beide verdachten krijgen het volgende voorstel:

- als je zwijgt en de ander ook, dan krijgen jullie een lichte straf voor illegaal wapenbezit (samenwerken)
- als één van jullie bekent, spreek ik hem vrij wegens meewerken in het onderzoek. De ander krijgt in dat geval minimaal tien jaar gevangenisstraf (niet samenwerken)
- als jullie allebei bekennen, krijgen jullie allebei vijf jaar gevangenisstraf (niet samenwerken).

Wanneer de verdachten zouden samenwerken en beiden zouden zwijgen, levert dat de beste uitkomst op voor allebei. De verdachten zullen allebei echter bedenken dat wat de ander ook doet, bekennen hen *individueel* het meest zal opleveren. Al met al proberen de mannen allebei hun eigen uitkomst te optimaliseren. Ze bekennen allebei en komen daarmee bedrogen uit (Axelrod, 1984; Nowak & Sigmund, 1993).

Het gevangenendilemma in de gymles

Maar is differentiatie het toverwoord? Een risico van continue aandacht voor het individu is dat elk kind denkt dat alles om hem of haar draait.

Het gevangenendilemma (o.a. Axelrod, 1984) (zie kader 1) vertelt ons dat wanneer iedereen voor individuele 'winst' gaat, de uiteindelijke uitkomst minder goed is voor de groep én voor elk individu in die groep. Neem een voetbalteam: wanneer elke speler een goal wil maken en zijn keuzes hierop afstemt (de bal niet afspelen terwijl de keeper op je afkomt), zal uiteindelijk niemand scoren. Samenwerken (de bal afspelen) zal eerder leiden tot een doelpunt. Bovendien is de kans groot dat de speler die de bal eerder afspeelde, een volgende keer ook de bal toegespeeld zal krijgen, ook wel de *shadow of the future* genoemd (zie kader 2). Kortom, de kans dat beide spelers scoren (individuele prestatie) en dat het team wint (teamprestatie) is groter na samenwerking.

Gevangenendilemma

In een sociaal dilemma staan individuen voor de keuze hoe ze moeten handelen: samenwerken of niet samenwerken.

Shadow of the future

Of je wel of niet samenwerkt, hangt voor een groot gedeelte af van de kans of je degene met wie je samenwerkt nog een keer zult tegenkomen of niet. Als die kans klein is (een eenmalig gevangenendilemma), dan zul je minder snel kiezen voor samenwerking dan wanneer die kans groter is (een herhaald gevangenendilemma) (Axelrod, 1984).

Afspelen of zelf scoren

Een ander voorbeeld uit de les bewegingsonderwijs: loop eens een parcours met aan elkaar gebonden enkels. Je zult dan merken dat wanneer je kiest voor je eigen succes en niet samenwerkt met de ander, je bedrogen uitkomt. Je valt, verliest de race tegen de anderen en misschien loopt je zelfvertrouwen ook nog wel een deukje op. Hetzelfde geldt voor het overgooien van de bal in een spel. Als een meisje dat al goed kan overgooien de bal strak en hard naar een meisje gooit dat daar minder vaardig in is, zal zij de bal niet kunnen vangen en kwijtra- ken. Beide individuen plus het team worden daar niet beter van.

Samenwerken als middel voor talentontwikkeling

Samenwerken om er allemaal beter van te worden. In dit geval is samenwerken dus het *middel* en niet het *doel* in de les bewegings- onderwijs. Is de docent er normaal gesproken op uit de kinderen goed samen te laten spelen, elkaar de bal te gunnen of begrip te tonen voor elkaar, in dit geval blijft het doel het verbeteren van individuele presta- ties. Is dat mogelijk in de les bewegingsonderwijs? Volgens de theorie zou het moeten kunnen, maar hoe ziet dat eruit in de praktijk? Terug naar het voorbeeld: werkt de gooier samen, dan stemt zij de bal af op de mogelijkheden van de ontvanger. Hetzelfde geldt voor het lopen van een parcours met aan elkaar gebonden enkels: je zult moeten aanvoelen hoe de ander beweegt en wat de ander kan om het parcours succesvol te doorlopen.

Verbeteren van fysieke én mentale vaardigheden

De eerste vraag die opkomt is wat de betere beweger hier nu beter van wordt. Differentieert de docent, dan spreekt hij elk kind aan op zijn of haar eigen niveau. Wordt er samengewerkt, dan zit het gros van de kinderen niet op zijn of haar eigen niveau. Je zult of een tandje bij moeten zetten (zwakkere of gemiddelde beweger) of je moet iets inleveren (gemiddelde of sterkere beweger) om tot een optimale samenwerking te komen. Zou dat betekenen dat de prestaties van de zwakke en gemiddelde

bewegers zullen verbeteren, maar die van de sterkere beweger niet? Nee, ook van de sterkere beweger vraag je iets extra's. Deze leerling moet – in het voorbeeld – inschatten wat de ander wel en niet kan en bedenken hoe ze de bal het beste kan gooien. De *perfecte* bal gooien dus, om ervoor te zorgen dat de minder vaardige ontvanger deze daadwerkelijk vangt. Beide spelers worden daarmee uitgedaagd het beste uit zichzelf te halen. Naast een betere fysieke prestatie vraag je in een samenwerkingssituatie van de sterkere beweger ook dat hij of zij vertrouwen geeft aan de minder goede beweger. Je zou kunnen zeggen dat je beweegtalenten op deze

manier de kans geeft om naast de ontwikkeling van fysieke vaardighe- den ook al te werken aan mentale vaardigheden, zoals het tonen van empathie en het motiveren van de ander. Dat vereist op zijn beurt weer een goede zelfreflectie: weten wat je zelf kunt en hoe je jouw sterke punten kunt inzetten om de tekortkoming van de ander te compense- ren. Zo werk je op jonge leeftijd al aan mentale vaardigheden die nu of later kunnen bijdragen aan de eigen sportprestaties.

Gedifferentieerd samenwerken

De meeste vakdocenten LO zijn het erover eens dat het uitgangspunt moet blijven dat kinderen plezier beleven aan het bewegen. Plezier levert motivatie op en daarmee behoud je kinderen voor een sport of een actieve leefstijl. Daardoor kent samenwerken als middel om beweegdoelen te halen zijn grenzen.

Wanneer de verschillen tussen kinderen in de werkgroep te groot zijn, bestaat de kans dat zowel de zwakke, als de gemiddelde, als de sterke bewegers hun plezier verliezen. Het gat is dan te groot: de sterke beweger raakt geïrriteerd, want er wordt teveel aanpassing van hem of haar gevraagd. De zwakke beweger wordt daardoor nog onzekerder over zijn eigen kunnen. Gevolg: samenwerken lukt niet en het plezier gaat verloren. Je ontkomt er niet aan om te differentiëren wanneer je kinderen laat samenwerken. Gedifferentieerd samenwerken dus. Samenwerken in een groep waar de niveaoverschillen beperkt zijn. Op die manier kan het een middel zijn om de prestaties van ieder kind te bevorderen in de les bewegingsonderwijs.

Wietske Idema is socioloog en werkt als docent en onderzoeker bij HAN Sport & Bewegen in het Expertiseteam Talentidentificatie & Development.

Bronnen

Axelrod, R. (1984). *The evolution of Cooperation*. New York: Basic Books.
Nowak, M. & Sigmund, K. (1993). 'A strategy of win-stay, lose-shift that outperforms tit-for-tat in the Prisoner's Dilemma game'. *Nature*, Vol 364, 56-68. ◀

Contact:

wietske.idema@han.nl